

Dissertatio practico-medica inauguralis, de calore febrili ... / Eruditorum examini submittit Petrus Abrahamus de Jonge.

Contributors

Jonge, Petrus Abrahamus de.
Gaubius, Hieronymus David, 1705?-1780.

Publication/Creation

Lugduni Batavorum : Apud Joannem Bos, [1762]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/a9eq3mxw>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

PHYSIOLOGIA

DISSERTATIO
PRACTICO-MEDICA INAUGURALIS,
DE
CALORE FEBRILI,

QUAM,
ANNUENTE SUMMO NUMINE,
Ex Auctoritate MAGNIFICI RECTORIS

HIERONYMI DAVIDIS GAUBII,

MEDIC. DOCTORIS, EJUSDEM AC CHEMIE ET COLLEGII
PRACTICO-MEDICI PROFESSORIS ORDINARI, SERENISSIMI
PRINCIPIS ARAUS. ET NASSOV. ARCHIATRI.

NEC NON
Amplissimi SENATUS ACADEMICI Consensu,
& Nobilissima FACULTATIS MEDICAE Decreto,
PRO GRADU DOCTORATUS,
Summisque in MEDICINA Honoribus & Privilegiis, ritè ac legitime
consequendis,

Eruditorum examini submittit
PETRUS ABRAHAMUS DE JONGE,
ZIRICZEA ZELANDUS.
Ad diem 26. Februarii 1762. hora locoque solitis.

PHARMACIA

CHEMIA

PATHOLOGIA

CHIRURGIA

LUGDUNI BATAVORUM apud JOANNEM BOS

del. & fecit

DEPARTMENT OF THE ARMY
WASHINGTON, D. C.
OFFICE OF THE ADJUTANT GENERAL
WASHINGTON, D. C.

THE BOARD OF ADJUTANTS
WASHINGTON, D. C.
OFFICE OF THE ADJUTANT GENERAL
WASHINGTON, D. C.
OFFICE OF THE ADJUTANT GENERAL
WASHINGTON, D. C.
OFFICE OF THE ADJUTANT GENERAL
WASHINGTON, D. C.

V I R I S

NOBILISSIMIS AMPLISSIMIS

D. J A C O B O D E J O N G E,
URBIS ZIERICZÆ SÆPIUS CONSULI EXSCABINO
ET SENATORI ETC. ETC.

PATRI OPTIMO, AD EXTREMUM VITÆ HALITUM
COLENDO VENERANDOQUE.

D. GERBRANDO ADRIANO DE JONGE,
J. U. D.

SOCIETATIS INDIÆ ORIENTALIS MODERATORI-
BUS, QUI MEDIOBURGI ZELANDORUM SEDEM
HABENT, A RATIONIBUS ETC. ETC.

E T

D. J A C O B O J O A N N I D E J O N G E,
URBIS ZIERICZÆ SCABINO ETC. ETC.

FRATRIBUS CARISSIMIS SUISQUE AMANTISSIMIS.

*Studiorum suorum primitias
sacras vult*

P. A. DE JONGE.

1718

NOTITIAE REIPUBLICAE

D. JACOBO DE JONGE

URBS-NERKKE SCANDINAVIAE

1718

ESTR-OPTIMO AD EXTREMUM WIT. KALEND.

1718

D. GERTRANDO ADRIANO DE JONGE

U. D.

URBS-NERKKE SCANDINAVIAE

1718

1718

D. JACOBO JOHANNI DE JONGE

URBS-NERKKE SCANDINAVIAE

1718

1718

1718

1718

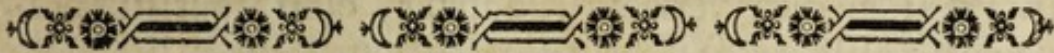

DISSERTATIO PRACTICO-MEDICA
INAUGURALIS,

DE

CALORE FEBRILI.

§. I.

Fa est Februm indoles, observatu plane mirabilis, ut vario, quo invadunt, impetu corpus humanum sæpe ex acerrimo frigore in extremum calorem conjiciant. Bina hæc symptomata, quæ se mutuo plerumque sequuntur, integrum, quem vocant, Paroxysmum febrilem emetiri solent. Eo, quo decurrunt, modo non excipiunt se solum; sed consentiunt

A 3

tiunt

tiunt quoque plurimum, ita ut unum cum altero, quocunque velis causarum nexu, cohærere videatur. Quod si vero unum eorum absit, calor, dum vita viget, abest nunquam, quippe qui præcipuam febris virtutem, medicina quandoque omni majorem, complectitur. Quare & illa olim Græcis πῦρετος, vel simplici voce, divo HIPPOCRATI valde familiari, πῦρ, ignis, Latinisque a *fervendo* dicta, creditur. Symptoma illud singulare, lecta Eruditiss. Medici E. P. VAN VISVLIET *Dissertatione de Frigore febrili*, in animo institui, pro specimine inaugurali describere, quod B. L. æqui bonique consulere velit, vehementer rogo.

§. I I.

Calor, ad quem considerandum jam ingredior, a morbo, ex quo existit, *febrilis* nomen habet. Nemo, in Praxi medica versatus, dubitat, quin, quantuscunque sit, ab accensa febre proxime generetur. Equidem manifestum est, quod a *naturali*, qui vocatur, violentia sua plus minus semper abhorreat. Hic enim ad lætabilem vitæ statum, in quo sanus versatur, non pertinet solum, sed maximopere confert. Temperatus optime, tantum abest, ut molestiam ei creet, ut ineffabilis cujusdam suavitatis sensum inducat. Hinc ubi decrescit, oborta tempestate, vel febre, frigida, operam damus, ut imminutus quantocius instauretur. Quin etiam nihil fere minorem partibus nostris, ac æstivus Sol vegetantibus omnibus animalibusque multis, vigorem conciliat. Proinde nec ulla, si languet, actio datur, quæ non fracta & prostrata sit. Calor autem febrilis immoder-

deratus febrī, in qua innascitur, respondet, pari pergit passu, eaque abeunte, decedit. Nunquam exardescit, quin tam graviter afficiat ægrotantes, ut, nisi sensorio communi laborent, percipi facile possit. Incommoda, quæ affert, haud pauca sunt, neque obscure præternaturalem ejus ortum declarant. Quænam vero & qualia hæc proprie sint, ea, quæ ordine sequuntur disquirenda, doceant.

§. I I I.

Omni calorem febrilem naturali nostro (§. II.) omnino vehementiorem esse, in universum satis constat. Quicumque enim unquam febre affectus fuit, notabilem utriusque diversitatem in se, vel etiam in aliis, solo sensu deprehenderit. Cujus vero usu, licet non plane spernendo, Medicus rationalis, Physicam specialem corporis humani edoctus, nequaquam acquiescit. Hic, subtiliori rem intuens acie, accurate inquit, an revera uterque calor intensitate, ut dicunt, differat, & quanta unus alterum exsuperet. In qua momentosa indagatio-
ne non ægrotantis testimonio, utpote fallaci & vago, sed thermometro suo, utitur. Instrumentum hoc, arte Fahrenheitii, Prinsii, aliorumve simili, confectum, adscensu & descensu mercurii minimum fere incrementum & decrementum caloris demonstrat. Naturalis humanus, quem optima & ætate confirmata alit sanitas, hydrargyrum ad inscriptam indici lineam 94, vel 96, ut plurimum evehere solet. Equidem raro observatur, auctior multo numeros illos excedere, vel contra inferiores, quam 85, attingere. Posse autem excedere paululum,

lulum, altioresque assequi, stante valetudine integra; credibile est. Ubi autem eo crescit usque, ut ad gradum 110, vel 112, perveniat, febrilis recte vocatur. Etenim tantus calor produci nunquam, nisi concitata febris, (exceptis forte caldariis) ex œconomia animalis tum sano, tum morbofo, statu perspicitur. Experimenta illa thermometrica quomodo in ægris instituantur, ratio arbitror oppido indicat. Oportet saltem, ne fallant, caloris attendere differentiam, quæ plerumque partes inter externas & internas intercedit.

§. I V.

Calor febrilis in eo, ad quem reductus est (§. III.), gradu omnino effulget. Ut definiri utcumque possit; certus & quidem eminentior quis, quem Medici facile distinguant, constituendus esse, videtur. Verum enim mire adeo ceterum variat, ut haud diu pari sæviat vehementia. Adverti potest 1°. multum abesse, si a primo, quo erumpit, momento ad ultimum, quo cessat, attente spectetur. Remittente scilicet paulatim frigore, paucioribus veluti injectis igniculis, emergit. Mitissimus itaque eo tempore, ut ipso naturali (§. II.) longe debilior sit, haud quaquam importunus, vel gravis, accidit hospes. E contrario tanto optabilior amicioque, cum iniquum temperando algorem, non exiguam vitæ partem angustiis suis exsolvat. Ejusmodi incipit ex interiori ejus enasci sede & ad exteriorem, tanquam a centro ad ambitum, progredi. Lenior ille dein exacuit se diffunditque largius, ut ubique abunde persentiri queat. Ingravescit tunc gradatim magis magisque,
pun.

pungit & urit acrius, donec demum ad extremum evectus fastigium æstum reddat intolerabilem. Hic, continuo sic genitus caloris augmento, brevius longiusve ægro- tantem occupat. Sed, vertente fato, defervet quoque sensim & mitescit. Nimirum uti decursu suo febris; ita & ipse, ejus proles, necessario mutatur. Ea hinc, qua adolescit paulatim floretque, lege minuitur etiam, ac quasi senescit. Ubi jam majori ex parte, vel omnis, ces- sit; novis ingruentibus paroxysmis, certo regeneratur.

§. V.

Necessum est 2°. variam caloris vim, observatam, di- versa febrium incitatione metiri. Hæ, ut numerosissimæ sunt, ingenio a se longe dissident. Leniores enim aliæ, aliæ graviores, immo gravissimæ, violentam magis mi- nusve in microcosmo agunt tragœdiam. Benigna *Ephe- mera*, cujus accessio uno ut plurimum die finitur, le- nissima tantum edit symptomata. Dum incidit, per parum naturali demit calore, eumque in acme aliquan- tum duntaxat intendit. *Synochus simplex*, non putris dicta, sensibiliorem quidem excitat, quem tamen homo facile sustineat. Ultima æstate elapsa *intermittentes* quædam exstiterunt, adeo leves, ut parum ægris in- commodi parerent. Inducto horrore frigidulo, paucas intra horas sudore tenui & moderate calido solutæ fue- runt. Complures ejusmodi, variis ex causis oriundæ, febriculæ sunt, quæ præternaturalem quidem, sed haud immitem, provocent calorem. Longe autem fervidiorem veluti tempestatem nobis *continua*, & *periodica*, *putrida*, ac *biliosa* conflant. In his corpora sæpe tam vehemen-

ter exæstuant, ut tangentis manum, vel digitum, pun- gere ac mordere dicantur. Acutæ illæ, quæ *ardentes* ap- pellantur, ardorem accendunt urentissimum. Hic, acerrimus ignis ab *ARETÆO* scite vocatus, adeo haurit febrici- tantes, ut eos quasi torreat. Obsidet maxime interiora & imprimis nobilissima thoracis viscera, dum extremi- tates vel frigent, vel modo calent remissius. Febres *in- flammatoria* demum, si acutiores sint, ingentem sem- per, quem nomen innuat, æstum ingenerant. Qui li- cet quaquaversum excurrat, inflammationis sedem ta- men, ceu focum, obtinet, ubi, tanquam viva inesset flamma, sentitur. *Erysipelas*, quam occupat, partem singulari prorsus fervore perfundit, qui ad febrilem re- vocari potest.

§. V I.

Multæ diversæque sunt vitæ conditiones, quæ 3°. calorum gradus in febribus mutando per plurimum va- lent. Hæ, spectato infelici morborum proventu, fre- quentius longe, ac alii omnes, exoriri solent, Nulla enim hominis ætas est, quam non, illata labe, naturæ adversa, crebro corripiant. Verum quotiescunque sub- eunt, ceteris paribus adultioribus intensiorem, quam junioribus, calorem generant. Videntur utique tanto semper magis effervere, quanto majori virium vitalium impetu consurgunt. Quemadmodum jam omni ætati, ita quoque utrique sexui æqua sorte, incidunt. Nobi- liorem si quæ afflictent graviores, per quam violen- tia symptomata procreant. Inter hæc juvenibus ve- getis, virisque plethoricis ac robustis, non raro diram

injiciunt phlogosin. Quam, ubi sæviunt, etiam femellis, sed pro teneriori fabrica, plerumque mitiorem gi- gnunt. Eadem fere ratione, diversa quæ utuntur tem- perie, corpora quævis afficiunt. Sanguineis biliosisque tam vehementer sæpe exardent, ut vix restingui queant. Phlegmaticis autem laxioribus frigidæ ac lentæ potius, quam calidæ & acutæ, accidunt. Quæ iis quoque præ ceteris accenduntur, quibus laboriosum vitæ genus to- lerandum est. Contra evenit otiosis, qui, inertix de- diti, languent paulatim frigentque adeo, ut ægre in- calecant. Atque hæc, quæ summatim tradita sunt, ex certis petita observationibus, & abunde confirmata, sibi fidem omnino vindicant. Ex quibus sponte li- queat, quid & quantum varia atmosphæræ nostræ in- temperies, regionumque diversarum, in symptomate nostro, vel augendo, vel minuendo, possit.

§. V I I.

Nulli occurrunt morbi, quorum mutabilior & facies, & motus sit, quam febrium. Pleræque dum prodeunt, natura quasi ad angustias redacta, magis minusve as- perum adducunt frigus. Quod, quo durat tempore, pri- mum earum, sic dictum Medicis, stadium describit. Eo superato, incidit continuo alterum, quod redivivus ca- lor vario gradu (§. IV.) tenet. Prius stadium, elu- ctatu sæpius difficillimum, minus longe, quam posterius, patet. Hoc, quod proxime considerandum, illud ex- tensione sua in aliis aliisque febribus mire quantum ex- cedit. In *intermittentibus* lenioribus, deducto brevi algore, reliquam paroxysmi partem totam occupat. In

acrioribus diuturnis, *tertianis* scilicet & *quartanis* præcipue, consumtis duabus tribusve frigore horis, ad decem sæpe & ultra excurrit. Quin immo, sedato tumultu febrili, aliquamdiu adhuc, licet temperatior, quandoque perstat. In *periodicis remittentibus*, quæ nec dum finitæ recrudescunt, multo diutius inhærescit, ita ut ab uno ad alterum diem pertineat. Quidni, intercedente aliquo tantum horrore, parvo temporis intervallo, tam cito renascitur, ut vix abfuisse crederetur. In *continuis vero acutis, inflammatoriis, epidemicis &c.* accensus ægris omnium diutissime insidet. Etenim, absoluto semel frigoris, vel inhorrescentiæ, stadio, innascitur statim, & singulis fere momentis, matutini instar solis ad meridianum usque summum, increscit. Quique eo in statu, quem consequitur, longiori alias, alias breviori, temporis spatio permanet. Frequenter enim fit, ut non per dies solum, sed hebdomadas, se extendat. Quibus elapsis demum, felici instante crisi, mitescit multum, eaque peracta, sensim ad sani temperiem redit. Quod si autem plures intercurrant febres, cujusvis indoli, quæ oriatur, notabilis frigorum & calorum vicissitudo respondet.

§. VIII.

Inter symptomata, quæ febres afferre solent, calor plurimum eminet. Hic ea in iis lege existit, ut vix dubites, quin ad omnes & singulas reapse pertineat. Equidem enarratis, quæ principes sunt, speciebus (§. VII.), ceterisque affinibus, constanter innasci deprehenditur. Cujuslibet etiam ingenium, naturæ magis minusve infestum

festum, varia, in quam evadit, violentia manifesto prodit. Atque, dum viget, potioem semper partem paroxysmi constituit (§. I.), cujus decursum ad finem usque sequitur. Non mirum ergo, Veteres ad credendum potuisse induci, omnem febris naturam & causam solo calore contineri. Quem, cum muni scholæ Galenicæ consensu, præter modum quidem in totum animal esse effusum, seu minus, vel in pluribus partibus, vel saltem nobilissimis, accensum. Eumque maxime e corde, ut ignis vitalis foco, emicare, ac tanquam sparsis inde radiis universum corpus complere. Brevius hinc &, ut visum quibusdam, accuratius febrem describi posse, quod sit intemperies cordis & totius corporis præter naturam calida, sed diversi generis, cum variis symptomatibus mitioribus, vel vehementioribus, conjuncta. Frigus autem, vel rigorem, insultus febrilis, quem præcedat, indicium vel signum, modo præbere, illumque exin *Epifemastiam* nominant. Vocabulum hoc græcum in genere annotationem quandam & in specie, qua placet, accessionis initium significat. Quod, in se consideratum, vehementer adeo ab insequente febre abhorere, ut e diametro distet, multis traditur. Theoria morborum, castigata dein, illustrataque egregie, hoc præsertim ævo, implicatam ejus rationem subtilius feliciterque evolvit. Hæc recte sic constituta est, ut febris affectus sit singularis, ex quo mutatione successiva & frigus & calor emergant. Quocirca unum æque, ac alterum, proprio effectuum nomine, ad symptomatum classem referendum esse, liquet.

§. I X.

Morboſus, quem febris concitat, calor in majori minorive naturalis (§. II.) exceſſu conſiſtit. Is, qui in hominis vivo ſanoque corpore reſidet, tam ortu, quam gradu, ſuo a ſolari dicto differt. Etenim eximiis illis, quas vitæ animalis vigor complectitur, viribus potiſſimum generatur ſuſtentaturque. Internus itaque, qui dicendus eſt, valentibus iis, & læte effloreſcit & perennat ſemper. Vegetus ſummo naturæ ineſt beneficio, ſervarique poteſt, ſive propius, ſive longius, ab atmophæra noſtra ſublimi ſol abſit. Namque in hieme glaciali horridaque perinde, ac media æſtate, ceu vitali pabulo intus in nobis ali, ſentitur. Ubi quandoque languescit, acriori circumfuſus frigore, vel ſolo motus muscularis auxilio tempeſtively reſuſcitari ſolet. Quin immo non reſuſcitari ſolum, ac in priſtinum reſtitui; ſed exaugeri adeo, ut ſtatutos etiam limites tranſcendat (§. III.). Moderatus alioqui, quo ſanus fruitur, cui, canente VIRGILIO, *igneus eſt vigor & celeſtis origo*, efficacia ſua ſolarem ſemper plurimum præſtat. Hic, pro diverſa anni tempeſtate & regionum a polis diſtantia, mirifice variat. Hiemalis, cui par zonas frigidas tenet, noſtro longe inferior eſſe, ſponte percipitur. Quin & æſtivus ipſe, flagrante canicula, & qui intra tropicos torret; ſed minus minusque, ita ut ei prope accedat. Quem tamen, utut æſtuantem, triginta pluribusque interdum gradibus febrilis ſuperat. Hic igitur, eum minimus parum modo a naturali recedit, ab atmophærici diſfuſione trahi nequit. Patet inde, ni fallor, luculenter, quod

ne-

nequaquam externo illi, sed interno tantum intensiori, jure tribui debeat. Cujus utique ea est conditio, ut a causis internis præternaturalibus maximopere intendi possit. Observatur hinc ubique fere gentium, quovis tempore, & cœli tractu, quantumvis gelido, in febricitantibus exurgere. Contraria ratione æstiferis quoque diebus ardentissimis deprimi, ut ingens frigus consequatur. An autem nimia aëris caliditas febrilem ciere nequeat, non attinet hic loci disquirere.

§. X.

Opportunum nunc erit, rem maximi momenti, caloris scilicet febrilis generationem, seorsim contemplari. Ad quam cognoscendam, oportet primo, memoratam virium vitalium actionem (§. VIII.) sedulo expendere. Hæc partium, ex quibus corpus nostrum constat, solidarum fluidarumque motu perenni efficitur. Illæ, quotquot sunt, exceptis modo ossibus durioribus, peculiari prorsus vi motrice, divinitus inspirata, pollent. Pleræque eam, quoad recte valent, assiduo, in quo versantur, opere, maximo cum œconomiae animalis emolumento, præstant. Actuosæ tales quæ dicuntur, tam similes, quam organicæ, contractionum & relaxationum vices alterne sustinent. In quibus obeundis, pro diversa fabrica ac virtute sua, aliæ aliis majorem vividioremque nisum & impetum edunt. Exinde adeo mire ludunt inter se, ut ad varios admodum gradus præclaram actuositatem suam intendant. Omnes jam, a maximis ad minimas usque, quæ sensibus subjici possint, quavis in sede perpulchre turgent. Firmæ quidem, at
molles

molles tamen & teneræ, adpersis liquidis tenuioribus, vel crassioribus, magis minusve scatent. Atque dum suo agunt more, ea, ceterum inertissima, agitant fervide,volvunt quaquaversum, ac communem veluti ad choream ducunt. Sed vicissim impulsis reddito obsequio cedunt, & agitabiles cedendo alacriter concientur. Primum vero mutuæ impressonis momentum ex qua parte proficiscatur, nemo mortalium facile divinare queat. In occulto id latet, æque ac vitæ ipsius principium, quod eodem mirabili naturæ effectû continetur. Apparet tantum, eo semel nato, tam solida, quam fluida pleraque microcosmi, vel mobilia, vel actu in motu esse constituta, quo functiones suas universas celebrent. Quibus vigentibus, plures inter effectus salutare calor amicus continuo provenit. Hic, inducto languore, qualicunque velis vitio, seu casu sinistro, decrescit sensim magis magisque, donec demum, accidente morte, prorsus evanescat.

§. X I.

Demonstratum ergo est (§. X.), calorem nostrum, & quemvis animale, a motuum vitalium energia manare. Quanam autem ratione ab ea, ut effectus physicus a causa sua, manet, merito quæritur. In confessum oppido venit, nulla omnino corpora, sive solida sint, sive fluida, calere, nisi ab igne, quem contineant. Sed hic, utrum naturæ solum viventis proprius, an communis elementaris sit, res controversa olim, & plena contentions fuit. Veteres, sanioris Phyces lumine destitutos, calidum innatum, ut divinum quid, animæ

no-

nomine perhibitum, animo finxisse, constat. Qui iis accedunt, Medici celebres, insomniis & longius progressi, de flamma, spiritu, aura, &c. mire multa disserunt. De quibus advertere licet, quod vulgo & recte statuitur: *Partem veri quamque tenere fabulam.* Equidem communis sensus docere potuit, calorem naturalem, imminuto licet, vel deducto, solari, plurimum superesse. Fractum, vel ex morbo, vel alio dispendio, absque peregrini accessu, corporis humani incitatione qualicunque refici. Ex quibus observatis elici, illum velut ex interno quodam foco, vel principio activo, vivis insito membris, enasci. Eviſtum vero experimentis est, elementum potentissimum, ignem, ubique per vastam mundi subterranei compagem esse dispersum. Subtilem valde ac meabilem, obvia sibi & pervia, subire corpora, obsidere, quædam reddere graviora, ex aliis in alia, pro varia copia sua, erumpere, sicque pervagari omnia. Neque, ut speciatim dicam, inanimata solum, sed etiam animata, & inter hæc nostra, innumerabilibus extus & intus patentia meatibus, latenter ingredi. Eaque demum ingressum rapidissimis suis minimisque quoquoersus penetrare particulis. Quibus magis minusve largiter receptis, calorem utique, at nunquam tamen vicino atmosphærico majorem, conſlari. Cujus idcirco igneam vere vim, nobiliores forsan animæ mundi Platonice partem, per cuncta naturæ regna immense æquabiliterque sese extendere.

§. X I I.

Non opus fore arbitror, pluribus ostendere, quid & quan-

quantum ignis elementaris ad calorem naturalem excitandum faciat. Hic certe, eo deficiente, æque minus, quam absque phlogisto flamma, creari posse, perspicitur. At vero prædominium illud, quod obtinet, motibus laudatis vitalibus (§. X.) unice acceptum esse referendum, quisque sponte annuat. Eorum calorifica quoque potestas, aperta satis, ex notissimis, qui ab attritu oriri solent, effectibus assequi datur. Nimirum quovis fere observatur die, corpora firma, tam vegetabilia, quam fossilia, ad mutuum deducta contactum, accedente motu, sibi invicem atteri. Quo aliquamdiu durante, citius tardius ab omni parte, externa & interna, ad intimos usque recessus gradatim incallescere. Neque, si actio ferveat, incallescere modice, sed vehementer adeo, ut veluti ignita candescant, vivacemque evomant ignem. Ea, quæ in se principium alant phlogiston, vel attingant, calefacta magis magisque, una cum fervore intenso sæpissime veram coruscantem concipere flammam, qua comburi possint. Pari modo frigidus homo, a foco remotus, bono suo calorem inquilinum sibi restaurare novit. Quod si e. g. manus ipsi algeant, usu magistro edoctus utrasque, volas committendo, premendo ad se, & terendo, quam egregie ne suaviterque calfactat? Ubi ex infortunio, arctissime prehenso ambabus fune, ex alto se dimittit, ustionis sensu, tanquam a vivo carbone injecto, afficitur. Adhibitis strenue frictionibus, gelida membra, ceterum valentia, auctis sensim gradibus, quam calidissima reddi, ut sudoribus manent, quis ignorat? Hæc, similiaque innumera, occurrunt, quæ probent, quod attritus solius operæ calor major minorve continuo produci queat. Quodque

cer-

certissimum, ceteris paribus, intensior in rigida produci hieme, quam æstate fervidiori. Idem frequenter valido ac repetito malleorum ferreorum ictu fieri, bracteatores, fabri ferrarii &c. experiuntur. Utraque jam motus species ad eminentiorem microcosmi calorem provocandum pertinere, omnino videtur. Prior quidem, attritus nempe an pertineat, nec ne, dudum & acriter, pro ingenii discrimine, disputant Medici. Obiiciunt, id qui negant, varia, quæ fateor, ratiociniis innixa physicis, in dubitationem adducere possent. Verum enim hæc evanescit, si probe teneantur demonstrationes, quas Physiologia medica recentior complectitur. Haec partes memoratas (§. X.) iis esse instructas dotibus, quæ ad attritum singularem efficiendum conveniant, plane exponit. Interest plurimum ad rem, de qua agitur, illas nunc paucis perlustrare, ut veritas eluceat.

§. X I I I.

Solida corporis humani, quod vivum ac sanum est, ad attritum invicem obeundum (§. XII.), affabre genita sunt. Etenim quævis concreta ex materie, magis minusve firma ac tenaci, impressionem in se mutuo jugi motu facere valent. Duplex, si generatim spectentur, constituunt *systema*, alterum *fibrosum*, & *vasculosum* alterum. Prius, diffusum valde & persubtile, cuncta partium quarumlibet *parenchymata* quæ vocantur, efficit. Mirabile est, quod in aliis aliisque tanto a se opere differat, ut cujusque distinctam habitu suo faciem exhibeat. In membranis, ligamentis, musculis, tendinibus, organisque ceteris haud exiguum sane præ se fert discrimen,

men, quo Anatomicorum oculos teneat. Ejus jam, si quæras, qualis fabrica sit, hanc altiori adhuc indaginis esse, respondere modo licet. Videri posset, si subtili examinetur acie, in plerisque stupendo artificio implicatis, innexis & densius rariusve congestis, ex fibris constare. Inter quas musculares dictas non ordinatiori solum decursu, & nexu, sed virtute sua motrice quoque, eminere. Systema hoc fibrosum, simplicius, vasculosum compositum suo in complexu gerit, jungit ubique sibi, ordinat &c. Ex eo specie perspirabilis emanantia recipit liquida, quibus, & nutriatur, & mobile, obsequiosum humidumque fervetur. Non admodum credibile, id, in se consideratum, attritu multum pollere. Contra cum maximam partem molle ac tenerum sit, agendi vi incitatori tantum non omni carere. Quin etiam tenui illo, quo perfusum est, madore ab illisu continenti & frictu arceri. Nihilominus quiescere minime, vel desiderare prorsus, sed arteriarum inhærentium, partiumque actuosarum multiplicium, vivido impulsu agitari. Ad hæc exspirationibus, continuo hauriendis emittendisque, plus semper minusve distendi, laxari, & ad contractionem quantulamcunque allici. Quocirca etiam, utut levius fiat, pro staminulorum suorum tenuitate & mollietate, atteri, deterique, adeo ut stata lege reparandum sit. Qua ratione forte appareat, parenchymata posse utcunque quid ad caloris conferre genesis, cui ceterum conservando densiori substantia sua egregie inserviant. Musculosum autem, quod animales celebret motus, graviores procul dubio sustinere attritus, & tantos, ut ex indole carnea in tendineam sæpe degeneret.

§. X I V.

Princeps attritus causæ, caloris veræ genitrices, quibus natura gaudet humana, systemati insunt vasculoso (§. XIII). Non dubitandum, quin præsertim in arterioso, dicto sanguifero, eique præposito corde, constant. Hoc perennem esse fontem, ex quo calor & vita in universum corporis ambitum læte profluat, post Veteres, immortalis HARVEUS rectius docet. Atque dum de *calido innato* nervose disputat, id solo sanguine sano & florido contineri, ex observationibus circa generationem animalium probare contendit. Manifestum oppido est, quod partes illæ, quæ inter omnes excellunt, memoratos usus præstare, certo sensu dici queant. Cor enim musculus, haud magnus quidem, at fortis tamen, mirificam vim suam per totum vasorum, longe lateque patentium, campum pandit. Primum, quod audit, movens, suo dum agit robore, omnes motus vitales &, quæ ab iis pendent, functiones animat veluti moderaturque. Sanguis humor est animalis, catholicus, gravis, densus, bene spissus, mobilis ac blandus. Qui quamdiu pleno rivo & justo celeritatis gradu vias suas percurrit, calidus ubique actionum quarumvis alit vigorem. Sed iners ex indole sua quiesceret semper, nisi addito ipsi momentis minimis impetu propelleretur. Quem primum & validum recipit a corde, cujus vividissima systole, divis quasi undis, ex ventriculis ejus expulsus, quaquaversum provehitur. Et proxime expulsus ille in laxatum irruit systema arteriosum, a quo contractione insequenti expedita in numerosissimos, omnesque ad partes emissos,

ramos deducitur. Ex quibus, alternis vicibus, a potentiis illis moventibus binis per continuatos venarum meatus provectus, ad commune veluti orbis sui centrum, cor, redit, pristino more revolvendus. Rapido hoc in cursu non levem & infert, & subit, attritum. Ea nempe, qua in sanis existit, mole utrumque vasorum, quæ permanare solet, genus large replet, ita ut internos illorum parietes plus minusve vehementer urgeat. Arteriæ nostræ canales sunt, qui firmiori præprimis substantia sua coriacea urgenti vix ægre cedant. Continentur quoque extus suffulciunturque æquabiliter, ne facile extendi possint. Quare, valido armatæ renixu, quem coercent cavo suo, sanguinem arcte complectuntur. Quique, hoc pacto repressus & conclusus, promoveri nequit, quin pro densitate sua, proxime, quæ tangat, latera resistentia atterat. Viscidus & idem, attractionis quadam specie, iis quodammodo adhærescit, quo difficilius ad interiora, lubrica ceterum læviaque, feratur. Præterea projectus a corde in aortam & ramos ejus, quoquoersum distributos & convergentes, ubivis incurrit feritque fortiter. Tantoque irrumpit vehementius & percutit, quanto perniciosus actus, majorem, & ante a massa fluente, & circa se, offendit resistentiam. Hinc, ut locum inveniat, necesse est dilatet arterias evolvatque. Sed momento post, diastolen hanc sequente systole, compressus valide & coactus continenter protruditur. Edito hoc redditoque impetu, mille aliquot vicibus in hora iterato, in universum ruit systema arteriosum. Cujus ramosissimo apparatu, contextu mirabili, & flectuoso admodum decursu, plures pluresque violentos excipit motus, qui ad augendos varian-

dos-

dosque attritus conspirant. Eximia horum temperatio, vel modificatio necessaria, quæ obtinet, partim ex sanguinis, ut fluidi, natura, partim ex canalium diversa crassitudine, tenacitate & glabritie, argui potest.

§. X V.

Communes caloris naturalis causæ, quæ præsentem pariant attritum (§. XIV.), ad quamcunque subtiliorem arteriarum prolem pertinent. Hæ ex sanguiferis, a quibus eduntur, non solum evolantes igniculos, sed continuo flumine calidos humores, sanguini calenti intime commistos, & segregatos, hauriunt. Quos omnes tam expedito pervehunt motu, ut attritum certe, quamvis leviolem, creent patianturque. Systema venosum, quod ramosissime se dividit explicatque, eximio circulationis effectu quoque concalescit. Continuum enim maximam partem arterioso actuosissimo, ut libere pateat, sanguinem inde omnem, jugiter affluentem, affatim trahit. Eumque, debita velocitate appulsum, & viribus motricibus generalibus provolutum, ad truncos suos & cor perfert. Verum cum laxæ compagis ac formæ sit; incidentem impressionem potius retundit eluditque, quam reppellit. Hinc facultatis activæ, in contractionem nitentis, expers inertionibus fluidis suis facilem transitum concedit. Quibus cognitis, plura, quæ restant, de modo, quo generetur calor, afferre, hic non attinet. Amplissimum ejus luculentissimumque esse focum, quo, ut verbis HARVEI, de corde allatis, utar, naturæ fomites & primordia ignis nativi contineantur, liquet. Hic, si quantitate sua determinari posset, nihil
supe-

superaret peregrinum, inanimatis inditum corporibus (§. XI.). Æquabile videtur ubique, si sui juris sit, ad dominium adspirare. Is ipse autem, qui quandoque a sensibili frigoris gradu vix abforet, vitalium motuum incitatione excitus, vel, ut dicunt, actus, temperatum suavemque nobis conciliat calorem. Cujus mutabilis ceterum ratio diversas, quæ sæpenumero accidunt, sanitatis affectiones communi quodam fato sequitur.

§. X V I.

Expedita jam via est, quæ ad detegendam, quam quærimus, caloris febrilis veram originem proxime ducit. Tota hæc, universa consentiente theoria medica, ex naturalis genesi, bene perspecta, solum peti potest ostendique. Equidem una in nobis existit natura, quæ certa quadam lege in quovis statu operari solet. Moderatrix rerum suarum optima, quamdiu recte valet, omnibus æquam adhibet temperationem, quæ fatis laudari nequeat. Inoffensa tunc, quibus præest, motus vitales tam placide obit, ut usibus suis perpulchre respondeant. Amica blandis, eorum modificata probe vi calorem, nobis gratum omnique ex parte salutarem, inducit. Verum enim cum male affecta torpescit; præstricta virium acie, frigus contrahit, nihil hiemali rigido sæpe mitius. Videtur, eo primum febris stadium occupante, agitationes ante dejicere & intercludere igniculos, ut interni externis atmosphæricis haud præpolleant. Ubi dein paulatim se colligit reficitque, oppressos illos, & fere sepultos, sensim sensimque resuscitare. Quibus fieri, ut quamvis anxie laboret, depulso frigore, calorem pristinum, fere

fere emortuum, revocet. Sed demum, illato quocunque hoste, ulterius lacessita insurgere fortius animosiusque, ad illum quantocius expugnandum. Incitare proinde, quo plurimum præstat, præpotens systema vasculosum (§. XIV.). Quoque constrictione præcedenti quantumvis exsoluto, & in citatiorem motum raptò, majorem gradatim majoremque ingenerare fervorem. Tandem autem, fracto impetu spirituque laxato, reducere temperatiorem, qui ad sanum accedat. Atque hæc, generatim spectata, febris scena est, quam animus sibi repræsentat. In ea quæ ad naturam relata sunt, tanquam actricem, varie afflictam, mutato tantum nomine, vivarum partium energiæ, si mavis, adscribi possunt. Hæc, ut constat (§. X.), actiosa semper, parum abest, quin *animam* sic dictam *sensitivam* æmuletur. Etenim talem se explorantibus exhibet, ac si adversa sibi & inimica reapse perciperet. Quandoquidem illatis his, pernicialibus veluti stimulis, observatur, confestim intendere se & magis minusve vehementes edere motus, quos *constrictivos* diceres. Quibus tantum non plane relaxatis, violentos adhuc aliquamdiu exsequi, eosque demum defuncta conflictu omittere. Vicissitudines has esse, quæ vario febris tempore ægrotantibus accidunt, ex phænomenis haud paucis patet.

§. X V I I.

Calor febrilis igitur, quantus est, ab enormi systematis circulatorii agitatione manat (§. XVI.). Hæc, summatim considerata, qualis sit, & qui eveniat, ex turbulenta principii vitalis affectione augurari licet (§. X.). Cujus loco fictus ingeniose furor ARCHEI, ab infixa spi-

D

na

na incensus, HELMONTIO patri totam ludit tragœdiam. Sed affectio illa, generalissime prius descripta, ejusque effectus, speciatim nunc perlustrandi sunt. Primum febris stadium quæ producitur, symptomata ab imminuto plus minus ac turbato motuum naturalium cursu pendunt. Quo exorto, solemne sanguinis iter & angustius redditur, & impeditius, ita ut ab externa corporis nostri sede ad internam plerumque decrescat. Frigus, quantum id angustatum sit, ostendit, siquidem a centro ejus ad ambitum prorepando magis magisque angescere solet. Eo remittente, circulationis, plurimum interceptæ, præsertim in vasculis minimis, vigor renascitur, ex quo calor undique emicat. Hic, interius tunc emergens, dum crescit, diffundit se, & citius tardius in universum habitum prorumpit. Quo subinde valide adstricto, & algore perfuso immiti, circa præcordia æstuosissima sævit. Percipitur facile, si quæ in medium prolata sunt respiciantur (§. XIV.), quod fervidissima systematis circulatorii actione conficiatur. Hæc toti plerisque in febribus inest, ita tamen, ut quandoque in peculiari- bus unam alteramve partem occupare possit. Plerumque autem, quod notandum, potissimumque in corde & arteriis flagrat. Viscus illud pernobile mirifico se nisu a morbo priori gradatim attollit. Vasa illa, ex eo oriunda, pariterque oppressa, itidem, tanquam novo imbuta spiritu, resurgunt. Cuncta sic, pro communi conditione vitali, excitata suos instaurant motus. Verum ob vehementem, quo agitantur, impetum fortiores sustinent fortioresque, adeo ut exilem ante, contractum, præcelerem, & sæpe tremulum, pulsum reddant magnum, contentum, incitatissimumque. Qui si bene examine-

tur, non fallax præbet febris in stadio secundo indicium. Exprimit omnino proxime ejus vehementiam, nequaquam tamen totam prodit indolem. Hinc nec videtur febris ipsa recte vocari, quippe quae, ex diversis aggregatis composita, vix ac ne vix quidem, logicorum more, definiri potest.

§. X V I I I.

Agitatissimum, quod in febribus evadit, systema circulatorium (§. XVII.) ingentem accendere calorem, plane demonstrari potest. Etenim apertum certumque est, attritum, ad quem hic attendendum (§. XII.), pro majori vibrationum ejus violentia, necessario crescere. Hæc quanta sit, ex earum numero, intra datum tempus aucto, impressionumque momento, casta ratio colligit. Numerum quod attinet; eum pulsus febrilis, quæ datur, velocitas manifeste ac vere indicat. Ea, ut multum soleat variari, naturalem tamen nostrum in secundo præcipue paroxysmi stadio semper excedit. Non raro magna adeo & intenta observatur, ut unum inter alterumque pulsus vix fere tempusculi quid intercedat. Ejus jam potestas, quæ ad attritum spectat, proxime a corde proficiscitur. Cavus hic musculus, singulari prorsus artificio constructus, dum vivit, in continua, quam automaticam salutare, actione versatur. Ad quam exercendam duplicem obtinet motum, alterum, quem diastolen, & systolen alterum, appellant. Diastolen priorem, opportunam partim & commodam, spontanea fibrarum laxatione, & violentam partim earundem distractione a sanguinis influentis mole, suscipit. Systolen postero-

rem universa, quæ effulget, virtute musculosa conspiciente efficit. Eaque dum turget, erigendo & contrahendo se, arctat ventriculos suos, ad molestum sibi sanguinem protinus expellendum. Cujus expulsi injectu & incurfu in arterias, sibi continuatas, pulsum directe excitat. Hic ergo, quotiescunque editur, variam completitur vim, quæ plurimum præstet. Cor primo, cum systole sua fungitur, tensum & collectum, quovis in puncto indurescit, assurgitque ita, ut substantiam propriam non leviter perstringat. Eo ipso tempore, contractis parietibus & compulsis, injicit se in sanguinem compactum, parum compressilem, & in stagnationem pronum. Injicere ergo se nequit, quin adversa veluti fronte, tanquam in materiem solidam, impingatur. Neque eam per angustiora emoliri ostia arteriosa, absque partium, invicem concurrentium, illisu & pressu notabili. Sanguis, ita coactus & propulsus, in arterias immittitur, eo effectû, ut laxatæ, & ad violentæ distensionis gradum evectæ, pulsum exhibeant. Qui attente si consideretur, fallor, ni ortu suo multiplicem probet concipi attritum. Eumque celeritate, qua micat, febrilis magnopere ingeminatum. Quin tanto etiam fortiolem, quo, aucta magnitudine & duritie, plus momenti ad impressionem faciendam afferat. Frequenter quoque, ingruente feбри, velocior evenit manetque aliquamdiu, subnascente tamen frigore. Ubi autem & celeritate & magnitudine crescit simul, vehementiorem attritu rapidiori induci calorem, quis miretur? Ad quem eliciendum, acendumque, an frigore prægresso constrictum, & extimulatum dein, systema circulatorium juvet, non satis clare apparet, ut affirmari queat. Contra negari potius, sua-

den-

dentibus id observationibus, febres scilicet calidissimas quandoque sine sensibili horrore ullo, præsentem tanquam ex incendio, exardescere.

§. X I X.

In descriptione caloris febrilis, ad originem usque ejus deducta, massæ sanguinæ conditio singulatim adhuc expendi meretur. Isthæc eximium illud præbet liquidum, cujus vitali flumine, æquabili & bene citato, corpus nostrum temperate calefcatur (§. XIV.). Id ipsum igitur, rapidius circumlatum, æstum præternaturalem conciere, non difficulter cognoscitur. Equidem uti celeritas, ita & particularum, sese atterentium, potentiæ, & redundantes inde calores, augentur. Ad quorum incrementum præterea fluidum nostrum, ut in febribus constitutum est, haud parum facere posse videtur. Concrefcibile enim ex natura sua in primo paroxysmi stadio a frigore plus minusve asperari & constringi, ita ut spiffescat. Quidni etiam tunc tardius, vel pigrius, actum, majora intra repulsum vasa, & congestum, cogi & incrasfari. Quocirca tenacius iis adhærescere, lentore resistere majori, & ad motum dein perniciosem reductum, attritum exserere vehementiorem. Sed eo ipso motu contentiori quamnam contrahat diathesin? Tanto certe ubique comprimitur fortius; quanto valentiores subit systematis circulatorii vibrationes (§. XVIII.). Quibus insuper acceleratis, crebriores incurrit ictus, quos effugere nequeat. Namque a tergo excitatissimum suburget cor, a lateribus arteriosa pellis, elastica & contractiva vi musculari prædita, & ante tota, quæ præcurrit, hu-

morum moles. Conjunctis his viribus, fortiter prementibus, expositus sanguis valide comprimatur, necesse est. Inde, magno observatorum consensu, imminuta parte ferosa, augmentum capit rubræ, qua trahat plurimum & reddat caloris. Ea deficiente, vel decrescente, in phlegmaticis & chloroticis intemperie frigida peccat. Quamque, semel conceptam, prius non exiit, quam felici martis usu, pristinam, vel novam, purpuram nanciscatur. Quare si, urgente necessitate, in calidioribus mittatur febribus, totus fere brevi in unam massam rubram coit. Adde, quod ejus accessione simul & gravitatem specificam, & densitatem, majorem acquirat. Quæ binæ dotes autem, si quæ aliæ, attritui maxime favent. Hic enim, ut demonstrant Physici, posita celeritate eadem, gravitatis corporum densitatisque rationem sequitur. Atque evidentissimum, quod actioni respondeat, quæ non illorum volumine, sed materiæ quantitate, intra datum spatium, metienda. Ad binas dotes illas accedit demum elasticitas, quæ jure meritoque sanguini tribuitur. Nam molleculæ hujus, quæ sphericæ sunt, ad fluiditatem aptæ, ceterisque grandiores, dum in arctiora adiguntur vascula, elongari, superatisque angustiis, figuram globosam suam restaurare, solent. Numne, febrili impetu motæ & condensatæ, omnes elasticæ magis fieri queant, ex dictis elucescit.

§. XX.

Generatio vera caloris febrilis, paucis exposita (§. XVIII. XIX.), vix amplius in dubium vocari posse videtur. Equidem universa œconomia animalis declarat, quod

quod vitæ, nimis violenter acriterque agitatae, soboles sit. Ejus mirifico ex impetu, vel naturæ, quæ, notante magno SYDENHAMO, purum ab impuro secernere conetur, proxime nascitur. Est ergo, ut distinctius nominetur, solum febris vigentis symptoma, quod inde tanquam a morbo, ortum ducit. Et symptoma tale, cujus late patet potestas, nihil prorsus, quod forte mireris, febrium causis acceptum refert. Hæ enim, quæ vulgo *remotæ* vocantur, cujuscunque etiam sint indolis, & plane licet oppositæ, eandem nobis conflare tempestatem queunt. Inter omnes, artis medicæ peritos, constat, febres ex ingestis rebus acrioribus, nostris naturalibus adversis, frequentissimas acutissimasque oriri. Noxiæ illæ, quæ multum discrepant, esculentis, potulentis, medicamentis &c. quam plurimis inhærent. Assumptis e. g. magna nimis copia cibus, multum salitis, aromatis indicis large admistis, spirituosis fermentatis &c. quam crebrone febricitant homines? Quam vehementer graviterque? Adeo, ut discusso frigore asperrimo, veluti vivo igne hausto, inæstuent. Ingesta isthæc, & similia plura, a Medicis calefacientia appellari solent. Sed cur ne æquo jure, febrem excitando algorem cum creent, refrigerantia dicantur? Quodsi experimentis thermometricis fides habenda, nunquam ullo gradu magis, quam atmosphæra, qua cinguntur, calent. Cadaveri rigido applicata æque minus caloris communicant, quam gelidissima glacies. Contra spiritum vini, bene fortem, molestos ejus effectus egregie arcere, Anatomicorum arbitrator latet neminem. Pleræque aliæ, vel omnes fere, febris causæ, quantum etiam differant, memorata qualitate inter se conveniunt. Ex quibus recte puto efficitur,

tur, quod nequaquam tantum materie sua contineant caloris, quo febrilem actu gignere possint. Ceterum frigida ipsæ, quarum attactu horreas, omnium dirissimas sæpenumero invehunt inflammationes. Potum gelidæ, corpore calefacto, aëris afflatum, &c. Pleuritides, Anginas, Peripneumonias &c. afferre, tristis eheu! docet experientia. Quemadmodum ergo febres hæ, ita quoque aliæ (§. VII.), vitalium motuum majori minorive excessu fervorem producunt. Eumque complura exasperant aluntque vitia, quæ corporis humani solidis fluidisque ingenerari possunt.

§. XXI.

Actio febris æstuantis, hucusque considerata, satis jam clare dilucet, ut animo percipi queat. Potentior facile, quam ulla alterius morbi, cunctas vitæ vires motrices veluti ad certamen evocat. Quarum vehementi contentione tantum omnino pollet, ut, nisi ferveat nimis, tanquam crebri micantis cœli ignes amœnam serenitatem, valetudinis statum lætiorem promittat. Sed, ne a tramite divertar, videndum modo erit, quid inducto calore proxime præstet. Uti diversum obtinet gradum, ita, alterius instar symptomatis, multos variosque producit effectus. Si parum exsuperet naturalem (§. III.), expandendo stimulandoque partes ad citatiorem perducit motum, quo aperiat obstructa, stagnantia expediat, agitet, spissa dissolvat, crassa attenuet, cruda subigat, &c. Verum ubi urit acrius, ut ægre ferri possit, non exiguas, nec parum metuendas, procreat mutationes. Ad quas referendæ sunt, quæ a Clarissimo GAUBIO, Præcepto-

ceptore & Patrono, æternum colendo, in *Patholog. Medic. de motus vitiiis in humoribus* succincte & nervose enarrantur, nempe *caloris accessio, rarefactio humorum, subtiliorum dissipatio, crassamenti inspissatio, resolutio putris, blandiorum acritas, acrium exacerbatio, canalium expansio nimia, ruptura, humorum aberratio omnigena, & quæ ex his sequi possunt innumera acuti præsertim generis mala.* Hæc, quonam generentur modo, attente consideranti non obscure appareant. Accessio caloris notabilis ab auctis attritus caulis (§. XVIII), & inde magis magisque actuatis igniculis, provenit. Qui, commoti vehementius, conatu mirifico se propriendi, humores, quibus hærent inclusi, rarefaciunt. Ubi nunc prorupti avolant, subtiliores particulas, aquosas puta, salinas, oleosasque divisas, per meatus cutaneos secum abripiunt. Eductis his, massæ sanguinæ pars intertior & spissior (XIX), quæ remanet, ex insita vi attractrice majorem necessario tenacitatem & crassitiam induit. Putredo imminens, caloris immodici proles, nostra, in alcalescentiam vergentia, liquida incidit valide, disjungit cohærentia, vel resolvit, ita ut diffluant. Proinde, tum difflatione mobilis lymphæ, tum degeneratione salium oleorumque, blanda quævis in acritatem ruunt. Qua nata, quæ acria reddita sunt, manente æstu, exasperantur. Sed ea hujus potestas est, ut non fluida solum, sed etiam solida, ab adamantina duritie longe aliena, expandat. Verum enim distendat magis minoram, ob mollitiem partim suam, partim tenuitatem majorem, minus resistere paria. Eaque expansa nimium, & distracta, soluto demum nexu, disrumpat. Integra reliqua tandem, auctis diametris, ad crassiores humores

admittendos disponat. Unde omnis generis funesti sæpe, quos vocant Medici, errores loci cooriri solent. Ex quibus obstructions pessimæ, inflammationes, gangrænx &c. haud raro consequuntur. Cognitis his caloris nimii effectibus; liquet, qui in secundo febris stadio urina reddatur rubra & fere flammea? Quis & quantus sit sudoris, olentis, falsi, flavi, & unguinosi, proventus? Unde ægrotantibus summa virium dejectio, emaciatio &c. post toleratos multos ardores accidat?

§. X X I I.

Calor febrilis ea, qua se quoquo versus diffundit, vi, plane singulari, totum hominem ægrum quavis in parte facile afficit. Equidem universum non modo obsidet corpus, sed ad ipsam animæ sedem penetrat. Mitior certe tantum abest, ut incommodi quid, ut quandoque gratum quendam sensum, febrienti pariat. Quin immo tanto gratiorem; quod intolerabile abigat frigus. Quare ut plurimum post primum febris stadium optato venit, & in *ephemera* ac quavis benigna haud moleste excipi solet. Verum ubi gravior incenditur, ægrum nunquam non vehementer excruciat. Hic, jactando se tunc omnem in partem, locum quærit frigidiusculum, quo parumper requiescat. Sed brevi & fortius recalescens, petit alium, repetitque relictum, adeo ut irrequietus continuo motu defetiscatur. Lecto detentus miser stragula, si graviora premant, abjicit sæpe omnia, ut nudum atmosphæræ temperatiori corpus offerat. Eam tamen, sibi proximam, multo, quem fundit, halitu humido tam copiose replet, ut ipsam pene ad propriæ intemperiei gra-

gradum calefaciat. Æstuantem ita, quem vix tolerant adstantes, ut mutet repellatque, omni crebro ope nititur. Præterea anxius plerumque plus minus anhelat, spiritumque reddit, fere ferventem, quem ignito ex furno mitti diceres. Concalet quidem ubique, sed intus, & præsertim ad vitalia viscera, intensius, quam extus, ubi aer alluit. Nihil vero interdum accidit molestius, quam ut dies noctesque insomnes traducere cogatur. Namque vix unquam dormire potest, vel leviter modo, parvisque evigilat intervallis, quasi agitatio rapidissima fluidorum, spicalorumque igneorum, sensorium commune interquiescere non sineret. Ideoque, nisi plane oppressum sit, plerumque commotum fortius mentis operationes turbat. Plura ad incommoda tandem, quæ patitur, accedit frequenter aspera & tantum non rabida sitis. Qua, interno flammata fervore, persuaderet sibi, integrum exhaurire posse flumen. Potulentis ingestis brevi madefactæ, iterum arent, fauces & squalent. Diffusio perspirabilis blandi (§. XXI.) & imminutio lymphæ sanguinis, tantam primis viis inducit siccitatem, ut ægre superari queat. Contracta inde, vel angustata valde, vascula, quidquid absorbent tenuioris fluidi, confestim sitienti propinant solidorum systemati, cui inquilinus mador deficit.

§. X X I I I.

Æstus febris, cum tot tamque molesta periculosaque inferat symptomata (XXI. XXII.), omni ope compescendus esse, sponte indicatur. Expetit id ardentem naturam, cui ars, ministra, auscultet succurratque, ne-

cesse est. Æger omni, quo possit, modo opportunam sibi refrigerationem adhibere studet (§. XXII). Remotis impedimentis liberæ transpirationis, non nisi gelidam & auram & aquam exposcit. Haustum ejus optabilem, si potus, ut olim, negaretur, solido auro expenderet. Verum quantamne talem imprudenter ingerendo sibi importaret calamitatem (§. XXI.)? Quam funestam rem, si aeri frigidiori, boreali forte vento rapidiori adaçto, calentia objiceret membra? Ad quæ mala prævertenda necessariaque ferenda auxilia, Therapia rationalis exigit 1°. ut atmosphæra circa febricitantem aliquoties in die renoveatur, & temperatior, & purior, veteris in locum admittatur. Quem in finem ille, pro varia anni tempestate, levioribus tantum tegatur stragulis, & si fieri queat, in cubili satis amplo locetur. Aperta e regione, ventis opposita flantibus, fenestra aer recipiatur, qui omnes cubiculi partes tacitis veluti undis perfluat. Ejus calor 2°. minuatur consperzione tempestitiva pavimenti & parietum frigida, plantarumque virentium in aliquo angulo locatione. Aqua, dispersa ibi, volatilis abit in vapores, qui, cum gelidi sint, exspiratos igniculos resorbendo abundantiores, blandum creant refrigerium. Plantæ copiosissimis, quas virentes emittunt, exhalationibus similem plane præbent usum. Commendetur 3°. corporis & animæ quies, ad motuum vitalium impetum molliendum aptissima. Is enim eo semper magis increscit; quo systema musculosum nerveumque violentius agitur. Tranquillus ille quietusque status allicit insuper somnum, quo laxatæ partes vibrationes suas validiores remittant. Exhibeantur 4°. potus tenues, aquosi, cerevisiæ parum fermentatæ, recentes, hydro-

hydrogalæ bene dilutæ, serum lactis dulcis & ebutyrati, ptisanæ &c. Fluida hæc grato sapore palato placent, siccam relevant sitim, & cita diffusionem per massam humorum fervorem eximie temperant. Medicata 5°. optima propinentur ex cerealibus, radicibusque, blandis, nitro-
 sis, saponaceisque scatentibus succis, cum aqua decoctione paranda. Quæ cuncta, additis parca dosi salibus neutris, acidis vegetabilibus, vel fossilibus, & syrups convenientibus, contra calorem mirifice opitulantur. Ea autem adhiberi iusto debent ordine & regimine tepida, ne frigoris effectu noceant, non minus aliis stimulis (§. XX.) pertimescendo. Remedia hujusmodi, importunum levando symptoma, quod præstantissimum, ipsi quoque morbo, vel feбри, profunt, ita ut sæpe tam palliativæ, quam curatoria, indicationi respondeant.

F I N I S.

COROLLARIA.

I.

Calor nullibi, nisi in corpore animali, datur.

II.

Vitalis ille tempore hiemali magis, quam æstivo, intendi potest.

III.

Calida, quæ dicuntur, naturæ sunt amica.

IV.

Frequentior autem eorum usus quam maxime nocet.

V.

Inimiciorem senibus hiemem, æstatem adolescentibus esse, recte statuit CELSUS.

SAGACISSIMO. AC. NOBILISSIMO.

J U V E N I.

AMICO. INTEGRRIMO.

In. Medicorum. ordinem. adscripto.

Primus Virtutum Constantia firma Character,
Convenit hic tanto, quantus es ipse, viro.
Alter & est Zelus verum discernere falso,
Judicium hic poscit nobile, quale tuum est.
Elige, quod prodest, damna, quodcunque nocebit,
Sic Galenus opes Hippocratesque dabit.
Ipsa sibi decor est Virtus non indiga laudis,
Quo magis exerces hanc, quoque major eris.
O! felix! qui tot Naturæ munera adeptus!
Ter felix! magnum, qui inde facit lucrum!
Prodiit iö! Dies, quo spes Paterna triumphat,
Et quo Doctorem conscia Musa sonat.

Amicus Amico.

OP DE INWEIDINGE

VAN DEN

H E E R E

P. A. DE JONGE,

Tot der Medicynen Doctor.

Geluk! driewerf geluk! nu ik u, waarde Vriend,
Met Themis lauwerkroon, door uwe vlyt verdiend,
In ons Bataaffch Atheen op 't luistrykst ziende pronken,
Verbeugd begroeten mag. 'k Voel thans myn geest ontfonken,
Om u in dichtmaat, schoon niet naar de leeft geschoeid,
Te toonen hoe uw lof myn hart door vreugd ontbfoeit.
't Wenscht, ó DE JONGE, ofschoon 't afzyn fel zal drukken,
Dat wy aanhoudende de vrugten mogen plukken
Dier zuivre vriendschap, die in beider boezem blaakt;
Een Ooft, wiens Edele smaak en kragt Natuur volmaakt;
Dit voedzel zy ons deel, ten spyt der huichelaaren.
Uw roem vermeerde met den aanwas uwer jaren,
Zo zal de ervarenheid in de Artzeny, ten blyk,
U stellen met Galeen en Hippokraat gelyk.

J. C. LA LOO VAN NISPEN,

J. U. Cand.